

Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Anahtar Yetkinlikler Açısından İncelenmesi¹

 Sevgi YÜKSEL

Milli Eğitim Bakanlığı
sevgisev123@gmail.com

 Ahu TANERİ

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
ahutaneri@ohu.edu.tr

Gönderilme Tarihi: 12/03/2020

Kabul Tarihi: 08/06/2020

Yayınlanma Tarihi: 29/07/2020

DOI: [10.30855/gjes.2020.06.02.002](https://doi.org/10.30855/gjes.2020.06.02.002)

Makale Bilgileri

ÖZET

Anahtar Kelimeler:

Hayat bilgisi,
Ders kitapları,
Anahtar yetkinlikler

Bu çalışmada Hayat Bilgisi ders kitaplarının Türkiye yeterlilikler çerçevesinde yer alan anahtar yetkinlikler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda 'Anadilde iletişim', 'Yabancı dillerde iletişim', 'Matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler', 'Dijital yetkinlik', 'Öğrenmeyi öğrenme', Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler', 'İnsiyatif alma ve girişimcilik', 'Kültürel farkındalık ve ifade' olmak üzere toplam sekiz anahtar yetkinlik araştırmada incelenmek üzere temel alınmıştır. Bu sekiz anahtar yetkinlik sınıf düzeylerine ve ünitelere göre taranarak incelenmiştir. Araştırma nitel araştırma modeli kapsamında durum çalışması yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. 2018-2019 eğitim öğretim yılında ilkokullarda okutulmakta olan Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından onaylanmış ve 1., 2. ve 3. sınıf hayat bilgisi ders kitapları anahtar yetkinlikler açısından taranmıştır. Araştırma verilerinden elde edilen bulgulara göre tüm sınıflar bazında en fazla üçüncü sınıf hayat bilgisi ders kitabında Türkiye yeterlilikler çerçevesinde yer alan anahtar yetkinliklerden 'Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler'e yer verildiği görülmüştür. Yine 'Anadilde iletişim' yetkinliğine ve 'Matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler'e tüm sınıf düzeylerinde yüksek oranda yer verildiği bulgusuna ulaşılmıştır. Buna karşın 'Yabancı dillerde iletişim' ve 'Dijital yetkinlikler'e ise tüm sınıf düzeylerindeki kitaplarda düşük oranda yer verildiği tespit edilmiştir. Araştırma bulgularına dayalı olarak Hayat Bilgisi dersi öğretim programlarının hazırlayıcılarına, öğretmenlerine ve araştırmacılara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

¹ Bu araştırma, Dr. Öğr. Üyesi Ahu TANERİ'nin danışmanlığında Sevgi YÜKSEL tarafından hazırlanan Yüksek Lisans tezine dayanmaktadır.

Yüksel, S., & Taneri, A. (2020). Hayat bilgisi ders kitaplarının anahtar yetkinlikler açısından incelenmesi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 185-209. DOI: <https://dx.doi.org/10.30855/gjes.2020.06.02.002>

Dergi Web Sayfası: <http://dergipark.gov.tr/gebd>

Examination of Life Science Textbooks in Terms of Key Competencies

Article Info	ABSTRACT
<p>Keywords: Life Science, Textbooks, Key competences</p>	<p>In this study, the Life Science textbook is intended to be examined in terms of key competencies within the framework of Turkey' key qualifications. In this context, total of 8 key competencies like "Communication in mother tongue", "Communication in foreign languages", "Mathematical competence and basic competencies in science / technology", "Digital competence", "Learning to learn", "Social and citizenship related competencies", "Taking initiative and entrepreneurship", " cultural awareness and expression" were searched and examined. The research was conducted with the case study method within the scope of qualitative research model. The study was carried out by using easily accessible case sampling method. In the 2018-2019 academic year, 1st, 2nd and 3rd grade life science textbooks which were approved by the Board of Education and is being taught in primary schools were searched for key competencies. According to the findings of the study, it was observed that "social and citizenship-related competencies" mostly take place in the third-year sciences of life books on all classes basis. It was also observed that "Communication in mother tongue" and "Mathematical competence and basic competences in science / technology" were given a high rate at all grade levels. On the other hand, "Communication in foreign languages" and "Digital competencies" are low in all classroom levels. Based on the findings of the research, suggestions were made to the preparers, teachers and researchers of the Life Science curriculum.</p>

GİRİŞ

Bilgi toplumunun giderek daha önem kazanması, ekonomi alanındaki değişim ve yaşlanan nüfus gibi demografik nedenlerle hayat boyu öğrenme Avrupa Birliği'nin üzerinde ısrarla durduğu bir kavramdır. Avrupa Parlamentosu'na göre hayat boyu öğrenme, bireyin bilgi, beceri ve yetkinliklerinin geliştirilmesini amacıyla hayat boyunca gerçekleştirilen tüm öğrenme faaliyetleridir (European Parliament and the Council of Europe, 2006: 10).

Hayat boyu öğrenme ile Avrupa Birliği vatandaşlarını ileri bilgi toplumu haline getirmek, daha fazla iş imkânı oluşturmak ve böylece ekonomik büyümeyi sağlamak amaçlanmıştır. Ayrıca Avrupa Birliği vatandaşlarının sürekli olarak kendilerini yenilemeleri sayesinde değişen dünyaya uyum sağlamaları da hedeflenmiştir (European Commission, 2000: 3). Hayat boyu öğrenmenin toplumda karşılık bulabilmesi ve programın başarıya ulaşabilmesi için çeşitli alanlarda yeterlikler belirlenmiştir (Bağcı, 2011: 140-41).

Avrupa Birliği'ne üye devletler 2004 mesleki eğitim ve öğretimin geliştirilmesi amacıyla kendilerine referans noktası olabilecek bir yeterlikler çerçevesi geliştirilmesi konusunda karara varmışlardır. Bu bağlamda 32 ülkeden uzmanların yer aldığı bir komisyon oluşturmuştur. Komisyon hayat boyu öğrenmeyi destekleyen ve sekiz seviyeden oluşan öğrenme çıktılarına dayalı bir taslak hazırlamıştır. Hazırlanan bu taslak yeterlikler çerçevesinde birtakım değişiklikler yapılmış ve son hali 23 Nisan 2008 tarihinde Avrupa Parlamentosu ve Konseyi tarafından Hayat Boyu Öğrenme için Avrupa Yeterlikler Çerçevesi adı altında kabul edilmiştir (Gözübüyük, 2013: 44).

Hayat boyu öğrenme için Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi sekiz temel yeterlik alanı belirlemiştir (European Parliament and the Council of Europe, 2006: 13). Bu alanlar:

- Anadilde iletişim
- Yabancı dillerde iletişim
- Matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler
- Dijital yetkinlik
- Öğrenmeyi öğrenme
- Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler
- İnisiyatif alma ve girişimcilik
- Kültürel farkındalık ve ifade

Avrupa Yeterlikler Çerçevesi ile hayat boyu öğrenmeyi desteklemek, ulusal ve sektörel yeterlikler için ortak bir referans noktası oluşturarak üye ülke vatandaşı öğrenciler ile işgücünün Avrupa Birliği içerisindeki dolaşımını, eğitim kurumları arasındaki değişimi ve iş değiştirmelerini kolaylaştırmak amaçlanmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2009 yılında '2009-2013 dönemi Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi' hazırlanmış ve kişisel, toplumsal, sosyal ve istihdam ile ilişkili bir yaklaşımla bireyin bilgi, beceri, ilgi ve yeterliklerinin geliştirmek amacıyla hayatı boyunca katıldığı her türlü öğrenme etkinliği Hayat Boyu Öğrenme olarak tanımlanmıştır (MEB, 2009b: 3). 2014 yılında hazırlanan 2014- 2018 Dönemi Ulusal Hayat Boyu Öğrenme Stratejisi Belgesi ile Hayat Boyu Öğrenme Program'ları daha sistematik bir yapıya kavuşturulmuştur (MEB, 2014: 5). Bu bağlamda Türkiye Yeterlikler Çerçevesi oluşturulmuştur.

Türkiye Yeterlikler Çerçevesi, hayat boyu öğrenme için Avrupa Yeterlikler Çerçevesi Tavsiye Kararı doğrultusunda bu yeterlikler ile uyumlu olacak şekilde tasarlanmış, ilk, orta ve yükseköğretim dahil, mesleki, genel ve akademik eğitim ve öğretim programları ve diğer öğrenme yollarıyla kazanılan tüm yeterlik esaslarını gösteren ulusal yeterlik çerçevesi olarak tanımlanmıştır (Mesleki Yeterlik Kurumu, 2015: 2-3).

Hayat boyu öğrenmeyi desteklemek için Avrupa Yeterlikler Çerçevesinde tanımlanan sekiz anahtar yetkinlik Türkiye Yeterlikler Çerçevesi kapsamına dâhil edilmiştir. 2018 yılında hazırlanan tüm öğretim programlarında Türkiye Yeterlikler Çerçevesi ve anahtar yetkinlikler açıklanarak bireylere eğitim- öğretim yapılırken kazandırılması gereken becerilere ek olarak yetkinlikler ve bu yetkinlikleri tanımlayan becerilerin de kazandırılması gerektiği vurgulanmıştır. 2018 Hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan anahtar yetkinliklere ve bu ilişkin açıklamalar şunlardır (MEB, 2018):

- *Anadilde iletişim:* Bireylerin kavram, düşünce, görüş, duygu ve olguları hem sözlü hem de yazılı olarak ifade etme ve yorumlama (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) becerilerini gerektirir. Eğitim ve öğretim, iş yeri, ev ve eğlence gibi her türlü sosyal ve kültürel bağlamda uygun ve yaratıcı bir şekilde dilsel etkileşimde bulunmasıdır.

- *Yabancı dillerde iletişim:* Anadilde iletişimin temel beceri boyutları bu yetkinlik alanına da dahil edilmiştir. Duygu, düşünce, kavram, olgu ve görüşleri hem sözlü hem de yazılı olarak kişinin istek ve ihtiyaçlarına göre eğitim, öğretim, iş yeri, ev ve eğlence gibi uygun bir dizi sosyal ve kültürel bağlamda anlama, ifade etme ve yorumlama becerisine dayalı olma özelliği gösterir. Aracılık etme ve kültürlerarası anlayış becerileri bu yetkinlik alanı çerçevesinde değerlendirilir. Bireyin bu yetkinlik bağlamındaki yeterlilik düzeyi, bireyin sosyal ve kültürel geçmişi, çevresi, ihtiyaçları ve ilgilerine bağlı olarak dinleme, konuşma, okuma ve yazma boyutları ile farklı diller arasında değişkenlik gösterecektir.

- *Matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler:* Bu yetkinlik üç kısımda ele alınmıştır. Birinci kısım olan matematiksel yetkinlikte birey, günlük hayatta karşılaştığı bir dizi problemi çözmek için matematiksel düşünme tarzını geliştirmeli ve uygulamalıdır. Aritmetik becerisini temel alan süreç, faaliyet ve bilgiye vurgu yapmaktadır. Matematiksel yetkinlik, mantıksal ve uzamsal düşünme ve formüller, modeller, kurgular, grafikler ve tablolar olarak sunmayı gerektirir. Ayrıca matematiksel modları farklı derecelerde kullanma beceri ve isteğini içermektedir. İkinci kısım olarak açıklanan bilimde yetkinlikte ise soruları tanımlamak ve kanıta dayalı sonuçlar üretmek amacıyla doğal dünyanın açıklanmasına yönelik bilgi varlığına ve metodolojiden yararlanma beceri ve arzusuna atıfta bulunma yer almaktadır. Son olarak açıklanan teknolojide yetkinlikte algılanan insan istek ve ihtiyaçlarını karşılama bağlamında bilgi ve metodolojinin uygulanması gerekli görülmektedir. Bilim ve teknolojide yetkinlik, her bireyin vatandaş olarak sorumluluklarını kavrama gücü ile insan etkinliklerinden kaynaklanan değişimleri kapsamaktadır.

- *Dijital yetkinlik:* Bireylerin bilgi iletişim teknolojilerinin güvenli ve eleştirel şekilde kullanılmasını içerir. Bu yetkinlikte bilgiye erişim ve bilginin değerlendirilmesi, saklanması,

üretimi, sunulması ve alışverişi için bilgisayarların kullanılması ayrıca internet aracılığıyla ortak ağlara katılım sağlanması ve iletişim kurulması gibi temel beceriler yer almaktadır.

- *Öğrenmeyi öğrenme*: Bireyin öğrenme eylemini gerçekleştirmesinde öğrenmenin peşine düşme ve bu konuda ısrarcı olması için etkili zaman ve bilgi yönetimini de kapsayacak şekilde bireysel olarak veya grup hâlinde düzenleyebilmesi gerekmektedir. Bireyin var olan imkânları tanıyarak öğrenme ihtiyaç ve süreçlerinin farkında olması ile başarılı bir öğrenme eylemi için zorluklarla başa çıkma yeteneği bu yetkinlik alanında açıklanmıştır. Öğrenmeyi öğrenme yetkinliğinde önceki öğrenme ve hayat tecrübelerden yola çıkarak bilgi ve becerilerin çeşitli bağlamlarda (ev, iş yeri, eğitim ve öğretim ortamı vb.) kullanılmalı ve uygulanmalıdır.

- *Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler*: Bu yetkinlikler kişisel, kişilerarası ve kültürlerarası yetkinlikleri içermektedir. Bireylerin farklılaşan toplum ve çalışma hayatına aktif ve olumlu bir biçimde katılmalarına imkân tanıyan ve ihtiyaç duyulduğunda çatışmaları sonlandıracak nitelikleri kazanmasını sağlayan bütün davranış biçimleri sosyal yetkinlik kapsamında değerlendirilir. Vatandaşlıkla ilgili yetkinlikte ise bireylerin, toplumsal ve siyasal kavram ve yapılarla ilişkin bilgi ve aktif demokratik katılım kararlılığı temel alınacak şekilde medeni hayatta yer alabilmeleri için gereken donanımına sahip olması gerekmektedir.

- *İnisiyatif alma ve girişimcilik*: Bireyin yaratıcılık, yenilik ve risk alma yoluyla düşüncelerini eyleme dönüştürme becerisini kapsar. Bununla birlikte hedeflerine ulaşabilmek için planlama yapma ve proje yönetme becerisiyle birlikte etik değerlerin farkında olma da bu yetkinlik bağlamında değerlendirilir.

- *Kültürel farkındalık ve ifade*: Bireylerin görüş, deneyim ve duygularını kitle iletişim araçları kullanılarak ifade etme becerisini içerir. Ayrıca müzik, sahne sanatları, edebiyat ve görsel sanatlar dâhil olmak üzere yaratıcı bir şekilde ifade edilmesinin öneminin takdiri de kültürel farkındalık ve ifade yetkinliği kapsamında değerlendirilir.

Öğretim programlarında yer alan bilgi, beceri ve davranışları öğrencilere kazandırmak eğitim-öğretim sürecin en önemli amacıdır. Bu sürecinin vazgeçilmez öğelerinden birisi de ders kitaplarıdır. Ders kitabı bir dersin öğretim programında belirtilen kazanımları desteklemek amacıyla yazılan metinler olarak tanımlanır (Kabapınar, 2009: 368; Topkaya ve Tokcan, 2013:35). Bir dersin içeriği ile ilgili bilgilerin bir araya getirilmesi ile oluşan eserdir. (Küçükahmet, 2004: 3).

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte tek öğretim aracı olmaktan çıkmış olmasına rağmen ders kitapları, eğitim ve öğretimde hâlâ temel araç olarak kullanılmaktadır (Kab, 2012: 16; Tokcan, 2005). Ders kitapları sadece öğretmenler için değil, bilgi verme ve bireysel öğrenmeye yardımcı olma yönüyle öğrenciler açısından temel öğrenme araçlarının başında gelmektedir (Ceyhan ve Yiğit, 2005: 15).

Ders kitapları öğrencilerin kolaylıkla ulaşabileceği bir bilgi kaynağıdır. Bu nedenle ders kitapları öğrencilerin hazır bulunuşluk seviyelerini artırır (Cinkılıç, 2010: 22). Öğrencileri nitelikli bireyler olarak yetiştirmeye yardımcı olması nedeniyle ders kitapları eğitimin önemli girdilerinden biri olarak değerlendirilir (Pingel, 2010: 4). Akyol'a (1999: 253) göre ders kitapları kendi içerisinde tutarlı ve anlam bütünlüğü oluşturan paragraf, başlıklar ve metin bütünlüğüyle herhangi bir alanda öğrenme sürecini kolaylaştıran ve etkili öğrenmeye katkı sağlayan materyallerdir. Ders kitapları, müfredat uzmanları ve konu uzmanları tarafından geliştirilir ve öğretmenler tarafından öğretim amacıyla yaygın olarak kullanılır. Sınıfta öğretilecek bilgi alanlarını ve konularını ve öğrencilerin ulaşması beklenen performans standartlarını tanımlarlar (Benavot, 2011). Bir dersin uygulaması talep edildiğinde veya gerçekleştirildiğinde ders kitaplarının öğrencilerin bağımsız olarak öğrenmesine yardımcı olabileceği beklenir (Mataheru, Huwaa ve Matitaputty, 2020).

Bireyin toplumsal hayata adım attığı ilk resmi kurum ise okuldur. Okul bireye ailesinden aldığı temel bilgi, beceri ve değerlere ek olarak yenilerini kazandırır ve bireyin sosyalleşmesine katkıda bulunur. İlkokulların birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarında yer alan Hayat Bilgisi dersi, çocukların sosyalleşmesinde onlara yardımcı olmayı amaçlar (MEB, 2005: 99). Hayat bilgisi dersi öğrencilerin günlük yaşantılarında karşılaşılabilecekleri sorunları ele alarak, onlara problem çözme becerisi kazandırması, içerisinde yer aldığı topluma ve ülkesine karşı sorumluluk, görev ve haklarını öğretmesi, doğal ve sosyal çevresine uyum sağlayarak iyi bir insan ve vatandaş olmasını amaçlaması açısından çok önemli bir derstir.

Okullar, öğretim programları ve öğretim etkinlikleri başarılı hayat boyu öğrenme için önemli bir rol oynamaktadır: Hayat boyu öğrenme kapsamında ders içeriklerinde anahtar yeterliklerine yer vermek ve buna bağlı olarak öğrenme etkinliklerini düzenleyerek çocukların ilgili kazanımlara ulaşmasını sağlamak hem çocukluk hem de ilerleyen dönemlerde oldukça önem arz etmektedir. Bu nedenle, hayat boyu öğrenmenin gerçekleştirilmesi çerçevesinde, anahtar yeterliklerin hayat bilgisi derslerinde öğrenme ortamına ders kitapları aracılığıyla aktarılma düzeyini tespit etmek okulların çağa ayak uydurmasında ve öğrencilerin başarısında önemli bir faktör olacaktır. Bununla birlikte, uluslararası çalışmalardan elde edilen sonuçlar, hayat boyu öğrenme yeterliliklerinde birçok öğrenci için çok önemli düzeyde eksiklikler olduğu göstermektedir. Hayat boyu öğrenme anahtar yeterliklerine hayat bilgisi ders içeriğinde ne derece yer verildiğinin, sistematik bir şekilde saptanması önem arz etmektedir. Bu nedenle çalışmada Hayat Bilgisi ders kitaplarının Türkiye yeterlilikler çerçevesinde yer alan anahtar yeterlikler açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için araştırmada '2018-2019 öğretim yılında okutulmakta olan hayat bilgisi ders kitaplarında Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi açısından belirlenen 8 anahtar

yetkinliğin sınıf ve ünitelere göre dağılımı nasıldır?’ sorusuna cevap aranmıştır. Araştırma problemine ilişkin belirlenen alt problemler şunlardır:

1. İlkokul birinci sınıf hayat bilgisi ders kitabında sekiz anahtar yetkinliğin ünitelere göre dağılımı nasıldır?
2. İlkokul ikinci sınıf hayat bilgisi ders kitabında sekiz anahtar yetkinliğin ünitelere göre dağılımı nasıldır?
3. İlkokul üçüncü sınıf hayat bilgisi ders kitabında sekiz anahtar yetkinliğin ünitelere göre dağılımı nasıldır?

YÖNTEM

Bu çalışmada, Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan metinler Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi açısından incelenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda ‘Anadilde iletişim’, ‘Yabancı dillerde iletişim’, ‘Matematiksel yetkinlik ve bilim/ teknolojiye temel yetkinlikler’, ‘Dijital yetkinlik’, ‘Öğrenmeyi öğrenme’, ‘Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler’, ‘İnisiyatif alma ve girişimcilik’, ‘Kültürel farkındalık ve ifade’ olmak üzere toplam 8 anahtar yetkinlik sınıf ve ünitelere göre taranarak incelenmiştir. Anahtar yetkinlikleri tespit etmek açısından ve bu amaca hizmet eden en uygun araç doküman analizi olduğu için nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir.

Araştırma Deseni: Araştırmada durum çalışması deseni kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan durum çalışması nasıl ve niçin sorularını temel alan, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı derinliğine incelemesine olanak veren bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 77-78). Glesne (2013: 31) ise durum çalışmasının, farklı disiplinlerde farklı şeyleri ifade etmek için kullanıldığını belirtmiştir. Durum çalışması; güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi içinde çalışan, olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belli olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan görgül bir araştırma yöntemidir (Yin, 1994: 23).

Uygulamada durum çalışmasının çok farklı desenleri (tek durum, çoklu durum, vb.) bulunmakla birlikte, bu çalışmada iç içe geçmiş çoklu durum deseni kullanılmıştır. İç içe geçmiş çoklu durum deseninde araştırmaya dâhil edilen her bir durum, kendi içinde çeşitli alt birimlere ayrılarak ele alınır ve daha sonra birbirleriyle karşılaştırılır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 292). Çoklu durum çalışmasında araştırmacılar eş zamanlı olarak birden fazla alanda çalışmazlar. Bir alanda bir durum için çalışarak daha sonra diğerlerine sistematik bir aşamalılıkta geçerler. Ek veri gerektiğinde önceki alana geçerler, fakat her iki alanda aynı zamanda çalışmazlar (Bogdan ve Biklen, 1998: 63).

Bu çalışmada ele alınan durumlar ve alt birimleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1.

Araştırmada Ele Alınan Durum ve Alt Birimler

Durum	Alt Birimler
Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan metinlerdeki temel yetkinlikler	1.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı
	2.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı
	3.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı

Örnekleme

Çalışmada kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde; belirlenmiş araştırma soruları ya da bazı önemli ölçütleri karşılayan, araştırma amacıyla uygunluk, yakınlık ve erişilebilirlik kriterlerini taşıyan durumlar örnekleme birimi olarak belirlenmektedir (Luborsky ve Rubinstein, 1996:89). Örneğin, 9. sınıf ders kitaplarında demokrasinin yerini incelemeyi amaçlayan bir araştırmada araştırmacı, örneklemini yalnızca [TTKB] onaylanan ve MEB' e bağlı okullarda ders kitabı olarak okutulmakta olan kitapları seçebilir. Bu noktada ders kitaplarının yaygın bir şekilde ulaşılabilirliği ve kolayca elde edilebilirliği ön plana çıkmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2018: 95).

Söz konusu bu çalışmada [TTKB] tarafından onaylanmış ve 2018-2019 eğitim öğretim yılında Türkiye'nin birçok şehrindeki ilkokullarda okutulmakta olan ve yaygın bir şekilde öğretmenlerin kullanmayı tercih ettikleri Hayat Bilgisi ders kitapları araştırma örnekleme kapsamına alınmıştır.

Veri Kaynağı

Bu araştırmanın veri kaynağını ilkokul 1., 2., 3. sınıf hayat bilgisi ders kitapları oluşturmaktadır. Doküman olarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından geliştirilen TTKB tarafından onaylanan; Hayat Bilgisi 1. Sınıf Ders Kitabı (Kök-e Yayıncılık), Hayat Bilgisi 2. Sınıf Ders Kitabı (Sdr İpekyolu Yayıncılık), 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitapları (MEB Yayınları) ele alınmıştır. Bu kitapların tamamı araştırma yapılan 2018-2019 eğitim-öğretim yılı itibariyle tüm Türkiye'de ders kitabı olarak okutulmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada verilerin elde edilmesi için 1. ,2. ve 3. sınıfların hayat bilgisi ders kitaplarındaki metinler, anahtar yetkinlikler açısından incelenmiştir. Söz konusu ders kitaplarında, hangi yetkinliğe ne kadar yer verildiği sorusunu cevaplamak için doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Merriam (2013: 24) dokümanları, nitel araştırmalarda üçüncü ana veri toplama kaynağı olarak toplumsal kayıtlar, görsel dokümanlar, fiziki materyaller ve sanat eserleri olarak tanımlar. Doküman incelemesi ise araştırılması hedeflenen olgu ya da

olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizlerinin yapılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 188). Fraenkel ve Wallen (2006: 99) doküman inceleme için farklı aşamaların olduğunu ifade etmişlerdir. İlk olarak neyin analiz edileceğine karar verilmeli ve analiz birimleri belirlenmelidir. Daha sonra araştırmanın amacına uygun olarak analiz edilecek verilerin yerlerinin belirlenmesi ve elde edilen veriler ile amaçlar arasındaki ilişkiyi ifade eden mantıksal bir yapının oluşturulması gerekir.

Çalışmada ilkökul hayat bilgisi ders kitabı metinleri anahtar yetkinlikler çerçevesinde incelenmiştir. Metinler incelenirken 'Yaşam Boyu Öğrenme için Türkiye Yeterlikler Çerçevesi' baz alınarak dokümanlar incelenmiştir. Söz konusu yetkinlikler, 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programının içeriğindeki Türkiye Yeterlikler Çerçevesi'ne göre oluşturulmuş sekiz temel yetkinliktir (MEB, 2018: 5-6). Bunlar:

- Anadilde iletişim
- Yabancı dillerde iletişim
- Matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler
- Dijital yetkinlik
- Öğrenmeyi öğrenme
- Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler
- İnisiyatif alma ve girişimcilik
- Kültürel farkındalık ve ifade

Durum çalışması yapan bir araştırmacının geçerliği artırabilmesi için, bulduğu sonuçlara nasıl vardığını açık seçik ortaya koyması ve çıkarımlarıyla ilgili kanıtları diğer kişilerin ulaşabileceği biçimde sunması gereklidir (Yıldırım ve Şimşek 2018: 289). Ayrıca Durum çalışmalarında çalışmanın geçerliliğini artırmak için birden fazla uzman değerlendirmesi ya da görüşü ve veri türü veri toplama sürecinde kullanılmalı, toplanan verilere ilişkin bir kanıt zincirinin oluşturulmalı ve hazırlanan durum çalışma raporunun veri toplama sürecinde kendisinden veri toplanmış bir kişiye okutulması ve görüşünün alınmalıdır. Bu kapsamda ders kitabındaki yetkinlikleri incelemek üzere sınıf öğretmenliği alan uzmanları, sınıf öğretmenliği lisans mezunu olup ilkökullarda görev yapan sınıf öğretmenleri ve araştırmacı uzman olarak yer almıştır. Hayat bilgisi ders kitaplarındaki metinlerde yer alan yetkinliklerin sınıf düzeylerine ve ünitelere göre dağılımını tespit etmek amacıyla doküman analizi yapılmıştır. Doküman analizi doküman inceleme formu ile gerçekleştirilmiştir. Hayat bilgisi ders kitaplarının PDF formatlarına ulaşılmıştır. Daha sonra doküman inceleme formunda bulunan temel yetkinlikler ve yetkinliklere

ilişkin açıklamalar göz önünde bulundurularak, bu yetkinlikleri karşılayabilecek anahtar kelimeler oluşturulmuştur. Bu anahtar kelimeler kullanılarak, hayat bilgisi ders kitapları incelenmiştir. Bu uzmanlar sınıf ve ünite düzeylerine göre temel yetkinlikleri ayrı ayrı incelemişler ve ortak bir çetele tablosu geliştirmişlerdir. Bu aşamada anahtar yetkinlikler sınıf düzeyi ve ünitelere göre çetele tablosuna yerleştirilmiştir. Daha sonra bu tabloda anahtar yetkinliğe karşılık gelen çeteleler sınıf düzeyi ve üniteler dikkate alınarak frekans ve yüzdelere dönüştürülmüştür.

Verilerin Analizi

Hayat bilgisi ders kitaplarındaki metinlerde yer alan anahtar yetkinlikleri tespit etmek için doküman inceleme formu kullanılmıştır. Bunun için öncelikle hayat bilgisi ders kitaplarının dijital kayıtları elde edilmiştir. Bu dijital kayıtlar, doküman inceleme formunda tespit edilen anahtar kelimeler yardımıyla birçok kez taranarak, elde edilen veriler Microsoft Excel 2010 paket programına girilerek frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Bu araştırmanın nitel boyutunun geçerliğini ve güvenilirliğini artırmak adına Miles ve Huberman (1994: 64), Yıldırım ve Şimşek (2018: 87-88), ve Patton (2014: 541) önerileri doğrultusunda yapılan çalışmalar aşağıda açıklanmıştır.

1. İç geçerliğin sağlanması için belirli bir doygunluğa ulaşıncaya kadar veri toplanmaya ve analize devam edilmiş olup ve bu iş için yeterli zaman harcanmıştır.
2. Araştırmanın dış geçerliliğini artırmak için araştırma süreci ve bu süreçte yapılanlar ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, toplanan verilerin çözümlenmesi ile elde edilmiş bulgulara yer verilmiştir. Bulgular sekiz anahtar yetkinlik kapsamında elde edilmiştir. Analiz edilen verilere ilişkin bulgular her bir alt probleme göre grafiklerle gösterilmiştir.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi olan 'İlkokul birinci sınıf hayat bilgisi ders kitabında sekiz anahtar yetkinliğin ünitelere göre dağılımı nasıldır?' sorusuna yönelik bulgular Tablo 2' de verilmiştir:

Tablo 2.

Anahtar Yetkinliklerin İlkokul Birinci Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabındaki Dağılımı

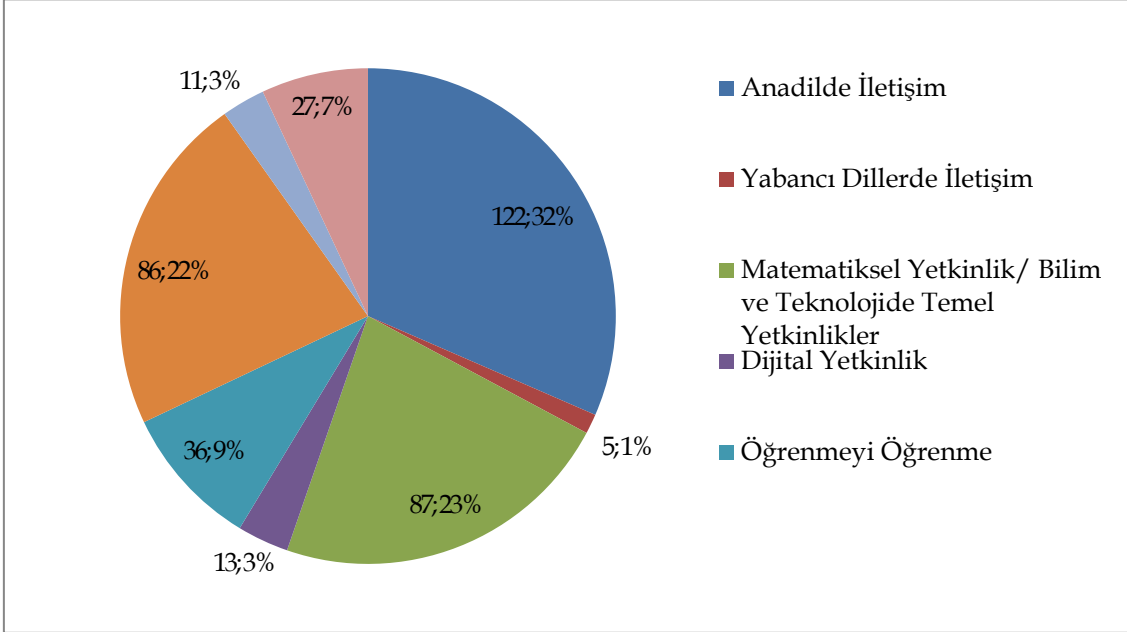
Yetkinlikler	Üniteler											
	Okulumuzda Hayat		Evimizde Hayat		Sağlıklı Hayat		Güvenli Hayat		Ülkemizde Hayat		Doğada Hayat	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Anadilde İletişim	36	33	19	32	5	14	18	25	15	25	29	56
Yabancı Dillerde İletişim	0	0	0	0	0	0	0	0	5	8	0	0
Matematiksel Yetkinlik/ Bilim ve Teknolojide Temel Yetkinlikler	18	17	14	24	18	50	25	35	7	12	5	10
Dijital Yetkinlik	0	0	0	0	0	0	13	18	0	0	0	0
Öğrenmeyi Öğrenme	10	9	9	15	2	6	5	7	6	10	4	8
Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler	30	28	12	20	7	19	8	11	21	35	8	15
İnisiyatif Alma ve Girişimcilik	3	3	2	3	0	0	1	1	3	5	2	4
Kültürel Farkındalık ve İfade	12	11	3	5	4	11	1	1	3	5	4	8
Toplam	109	100	59	100	36	100	71	100	60	100	52	100

Anahtar yetkinliklerin ilkokul birinci sınıf hayat bilgisi ders kitabında yer alan ünitelerdeki dağılımı incelendiğinde Okulumuzda Hayat ünitesinde en çok %33 Anadilde İletişim yetkinliğine yer verildiği, Yabancı Dillerde İletişim ve Dijital Yetkinlik içeren ifadelere yer verilmediği tespit edilmiştir. Benzer durum Evimizde Hayat ünitesinde de görülmektedir. Bu ünite de en çok %32 Anadilde İletişim yetkinliğine yer verildiği, ancak Yabancı Dillerde İletişim ve Dijital Yetkinlik içeren ifadelerin yer almadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Sağlıklı Hayat ünitesinde birinci sırada %50 Matematiksel Yetkinlik/ Bilim ve Teknolojide Temel Yetkinlikler yer almaktadır. Sağlıklı Hayat ünitesinde Yabancı Dillerde İletişim, Dijital Yetkinlik ve İnisiyatif Alma ve Girişimcilik içeren ifadeler rastlanmamıştır. Güvenli Hayat ünitesinde yetkinlik içeren ifadeler arasında en çok %35 Matematiksel Yetkinlik/ Bilim ve Teknolojide Temel Yetkinlikler bulunmaktadır. Yabancı Dillerde İletişim içeren ifadelere bu ünite de rastlanmamakla birlikte %18 Dijital Yetkinlik ile ilişkili ifadelerin bulunduğu tek ünite olduğu tespit edilmiştir. Ülkemizde Hayat ünitesinde en çok %35 Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler ile ilişkili ifadelerin yer aldığı, Dijital Yetkinliğe ise yer verilmediği görülmüştür. Ayrıca %8 Yabancı Dillerde İletişim ile ilişkili ifadelerin bulunduğu tek ünite olduğu tespit edilmiştir. Doğada Hayat ünitesinde en çok %56 Anadilde İletişim yetkinliğine yer verilmiştir. Yabancı Dillerde İletişim ve Dijital Yetkinlik içeren ifadelere ise yer verilmediği görülmektedir.

Bütün yetkinlikleri sınıf bazında değerlendirebilmek için doküman inceleme sonucunda elde edilen veriler Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1.

İlkokul Birinci Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Anahtar Yetkinliklerin Dağılımı

İlkokul birinci sınıf hayat bilgisi ders kitabındaki yetkinliklerin dağılımına ilişkin şekil incelendiğinde yetkinlikler kitap genelinde en fazla yer alan yetkinlikten en aza doğru; % 32 (122 ifade) Anadilde İletişim, %23 (87 ifade) Matematiksel Yetkinlik/ Bilim ve Teknolojide Temel Yetkinlikler, %22 (86 ifade) Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler, %9 (36 ifade) Öğrenmeyi Öğrenme, %7 (27 ifade) Kültürel Farkındalık ve İfade, %3 (13 ifade) Dijital Yetkinlik, %3 (11 ifade) İnisiyatif Alma ve Girişimcilik, %1 (5 ifade) Yabancı Dillerde İletişim olarak bulunduğu tespit edilmiştir.

Ünitelerde yer alan yetkinliklerle ilişkilendirilen ifadelerden bazıları ilgili yetkinlik ve geçtiği ünite belirtilerek aşağıda verilmiştir:

'Hoş geldiniz çocuklar! Ben, Oktay Şen. Sizin öğretmeniniz benim. Şimdi sizleri tanımak istiyorum. Yanınıza gelerek tek tek sizinle tanışacağım.'(Anadilde İletişim, Okulumuzda Hayat Ünitesi).

'Türkiye artık benim de vatanım. Arkadaşlarımdan Türkçe öğreniyorum. Ben de onlara Almanca öğretiyorum.' (Yabancı Dillerde İletişim, Ülkemizde Hayat Ünitesi).

'Emre okuldaki müzik ve İngilizce kursuna gidiyor.' (Öğrenmeyi Öğrenme, Okulumuzda Hayat Ünitesi).

'-Bize yardım edebilir misiniz? Çocuklar polisten niçin yardım istiyor olabilirler? Kaybolduğumuzda ya da bizi rahatsız edenler olduğunda güvenlik görevlilerinden yardım isteyebiliriz.' (Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler, Okulumuzda Hayat Ünitesi).

'Gün içinde yapacaklarımı önceden planlarım ve plana uygun davranırım.' (İnisiyatif Alma ve Girişimcilik, Sağlıklı Hayat Ünitesi).

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi olan 'İlkokul ikinci sınıf hayat bilgisi ders kitabında sekiz anahtar yetkinliğin ünitelere göre dağılımı nasıldır?' sorusuna yönelik bulgular Tablo 3' te verilmiştir:

Tablo 3.

Anahtar Yetkinliklerin İlkokul İkinci Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabındaki Dağılımı

Yetkinlikler	Üniteler											
	Okulumuzda Hayat		Evimizde Hayat		Sağlıklı Hayat		Güvenli Hayat		Ülkemizde Hayat		Doğada Hayat	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Anadilde İletişim	40	31	42	42	6	14	29	40	16	24	13	23
Yabancı Dillerde İletişim	0	0	0		0	0	0	0	4	6	0	0
Matematiksel Yetkinlik/ Bilim ve Teknolojide Temel Yetkinlikler	19	15	10	10	23	55	24	33	3	4	21	38
Dijital Yetkinlik	0	0	0	0	0	0	7	10	0	0	0	0
Öğrenmeyi Öğrenme	14	11	6	6	1	2	1	1	10	15	0	0
Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler	21	16	20	20	3	4	3	4	21	31	3	5
İnisiyatif Alma ve Girişimcilik	1	1	2	2	0	0	0	0	0	0	3	5
Kültürel Farkındalık ve İfade	34	26	19	19	9	21	9	12	13	19	16	29
Toplam	129	100	99	100	42	100	73	100	67	100	56	100

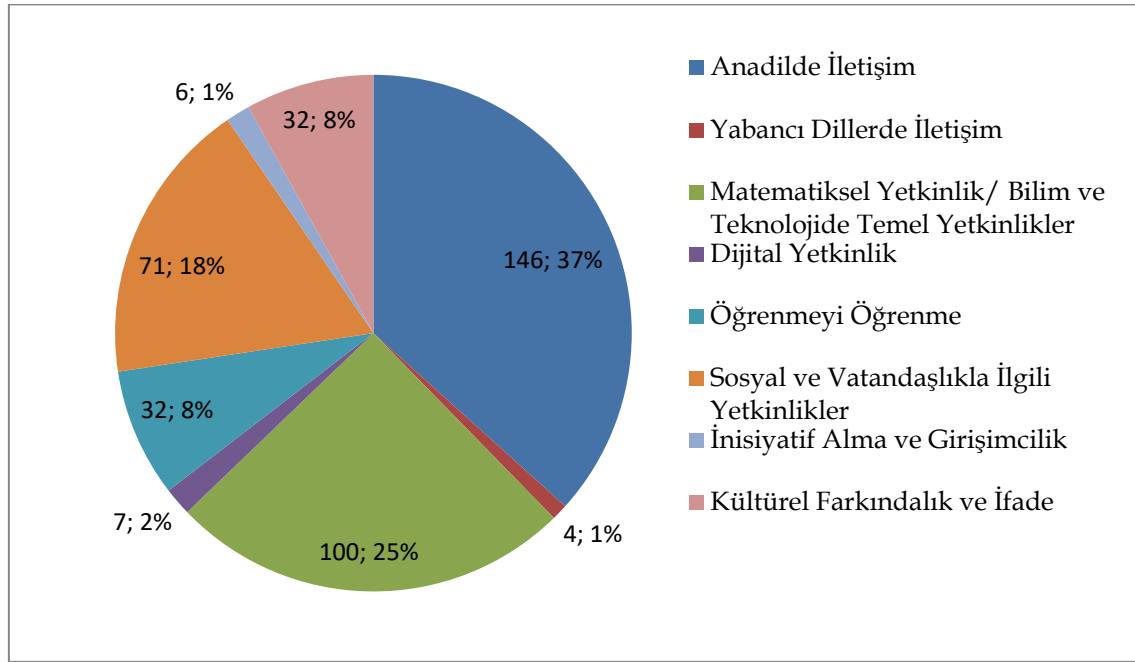
Anahtar yetkinliklerin ilkökul ikinci sınıf hayat bilgisi ders kitabında yer alan ünitelerdeki dağılımı incelendiğinde Okulumuzda Hayat ünitesinde en çok %31 Anadilde İletişim yetkinliğine yer verildiği, ancak Yabancı Dillerde İletişim ve Dijital Yetkinlik içeren ifadelerin yer almadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Buna benzer bir durum Evimizde Hayat ünitesinde de görülmektedir. Bu ünite de yetkinlik içeren ifadeler arasında en çok %42 Anadilde İletişim yetkinliğine yer verildiği, ancak Yabancı Dillerde İletişim ve Dijital Yetkinlik içeren ifadelere yer verilmediği görülmüştür. Sağlıklı Hayat ünitesinde en çok %55 Matematiksel Yetkinlik/ Bilim ve Teknolojide Temel Yetkinlikler ile ilişkili ifadelerin yer aldığı tespit edilmiştir. Yabancı Dillerde İletişim, Dijital Yetkinlik ve İnisiyatif Alma ve Girişimcilik içeren ifadelere rastlanmamıştır. Güvenli Hayat ünitesinde birinci sırada %40 Anadilde İletişim yetkinliği yer almaktadır. Güvenli Hayat ünitesinde Yabancı Dillerde İletişim ve İnisiyatif Alma ve Girişimcilik içeren ifadelere rastlanmamakla birlikte %10 Dijital Yetkinlik ile ilişkili ifadelerin bulunduğu tek ünite olduğu tespit edilmiştir. Ülkemizde Hayat ünitesinde yetkinlik içeren ifadeler arasında en çok %31

Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler ile ilişkili ifadelerin yer aldığı, ancak Dijital Yetkinlik ve İnisiyatif Alma ve Girişimcilik içeren ifadelere yer verilmediği tespit edilmiştir. Bu ünite %6 Yabancı Dillerde İletişim yetkinliğine yer veren tek ünedir. Doğada Hayat ünitesinde birinci sırada %38 Matematiksel Yetkinlik/ Bilim ve Teknolojide Temel Yetkinlikler yer almaktadır. Yabancı Dillerde İletişim, Dijital Yetkinlik ve Öğrenmeyi Öğrenme yetkinliğini içeren ifadelere yer verilmemiştir.

Bütün yetkinlikleri sınıf bazında değerlendirebilmek için doküman inceleme sonucunda elde edilen veriler Şekil 2.'de verilmiştir.

Şekil 2.

İlkokul İkinci Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Anahtar Yetkinliklerin Dağılımı

İlkokul ikinci sınıf hayat bilgisi ders kitabındaki yetkinliklerin dağılımına ilişkin şekil incelendiğinde yetkinlikler kitap genelinde en fazla yer alan yetkinlikten en aza doğru; % 37 (146 ifade) Anadilde İletişim, %25 (100 ifade) Matematiksel Yetkinlik/ Bilim ve Teknolojide Temel Yetkinlikler, %18 (71 ifade) Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler, %8 (32 ifade) Öğrenmeyi Öğrenme, %8 (32 ifade) Kültürel Farkındalık ve İfade, %2 (7 ifade) Dijital Yetkinlik, %1 (6 ifade) İnisiyatif Alma ve Girişimcilik, %1 (4 ifade) Yabancı Dillerde İletişim olarak bulunduğu tespit edilmiştir.

Ünitelerde yer alan yetkinliklerle ilişkilendirilen ifadelerden bazıları ilgili yetkinlik ve geçtiği ünite belirtilerek aşağıda verilmiştir:

'Dengeli beslenmek için gün içinde uygun besinlerle beslenmeliyiz.' (Matematiksel yetkinlik, Sağlıklı Hayat Ünitesi).

'Teknolojik araç ve gereçlerden faydalanırken onları güvenli kullanmaya özen göstermeliyiz. Genel Ağ ortamında tanımadığımız kişilerle iletişim kurmamalıyız. Bizim için güvenli olan Genel Ağ adreslerini kullanmalıyız.' (Dijital Yetkinlik, Güvenli Hayat Ünitesi).

'Çevremizdeki bitkileri korumalıyız ve yeni bitkiler yetiştirmeliyiz. Bitki yetiştirmek için uygun bahçemiz yoksa evimizde saksılarda çeşitli bitkiler yetiştirebiliriz. '(İnisiyatif Alma ve Girişimcilik, Doğada Hayat Ünitesi).

'Gelenek ve görenekler yemek, giyim kuşam, müzik, halk oyunları gibi unsurlar kültürel mirasımızı oluşturur.' (Kültürel Farkındalık ve İfade, Ülkemizde Hayat Ünitesi).

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan 'İlkokul üçüncü sınıf hayat bilgisi ders kitabında sekiz anahtar yetkinliğin ünitelere göre dağılımı nasıldır?' sorusuna yönelik bulgular Tablo 4' te verilmiştir:

Tablo 4.

Anahtar Yetkinliklerin İlkokul Üçüncü Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabındaki Dağılımı

Yetkinlikler	Üniteler											
	Okulumuzda Hayat		Evimizde Hayat		Sağlıklı Hayat		Güvenli Hayat		Ülkemizde Hayat		Doğada Hayat	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Anadilde İletişim	49	35	17	18	3	6	16	16	16	11	10	15
Yabancı Dillerde İletişim	0	0	0	0	0	0	0	0	5	4	0	0
Matematiksel Yetkinlik/ Bilim ve Teknolojide Temel Yetkinlikler	23	16	31	33	20	42	26	26	6	4	9	14
Dijital Yetkinlik	0	0	1	1	3	6	1	1	0	0	0	0
Öğrenmeyi Öğrenme	19	13	11	12	7	15	25	25	39	27	11	17
Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler	34	24	23	24	12	25	26	26	71	50	24	37
İnisiyatif Alma ve Girişimcilik	13	9	8	9	0	0	4	4	3	2	6	9
Kültürel Farkındalık ve İfade	4	3	3	3	3	6	2	2	2	1	5	8
Toplam	142	100	94	100	48	100	100	100	142	100	65	100

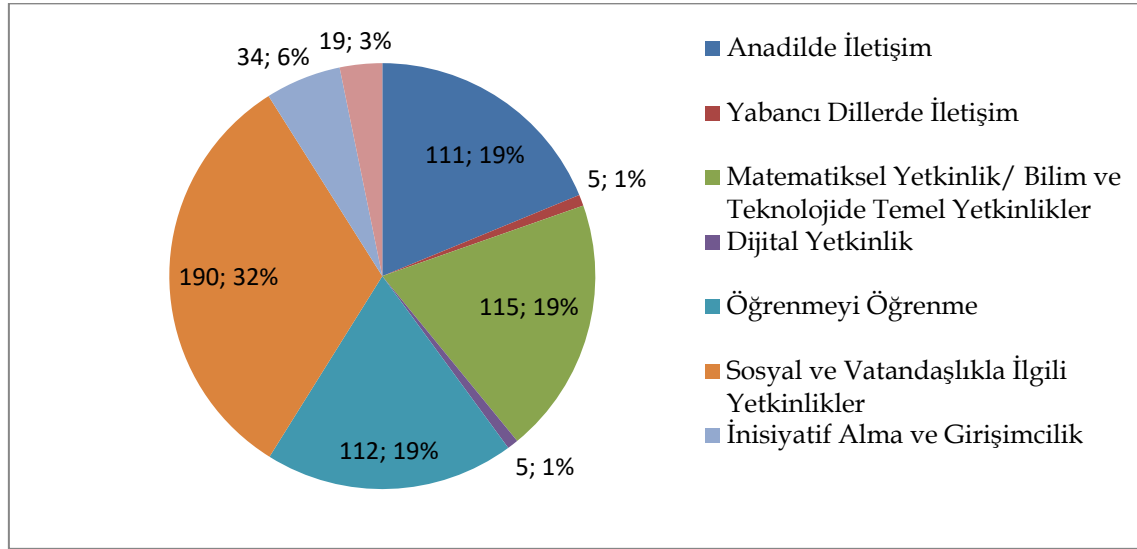
Anahtar yetkinliklerin ilkökul üçüncü sınıf hayat bilgisi ders kitabında yer alan ünitelerdeki dağılımı incelendiğinde Okulumuzda Hayat ünitesinde en çok %35 Anadilde İletişim yetkinliğine yer verilmiştir. Yabancı Dillerde İletişim ve Dijital Yetkinlik içeren ifadeler ise rastlanmamıştır. Evimizde Hayat ünitesinde en çok %33 Matematiksel Yetkinlik/ Bilim ve Teknolojide Temel Yetkinlikler ilişkili ifadelerin bulunduğu, Yabancı Dillerde İletişim yetkinliğine ise yer verilmediği bulgusuna ulaşılmıştır. Sağlıklı Hayat ünitesinde yetkinlik içeren ifadeler arasında %42 Matematiksel Yetkinlik/ Bilim ve Teknolojide Temel Yetkinlikler ilk sırada yer alırken bu üniteye Yabancı Dillerde İletişim ile İnisiyatif Alma ve Girişimcilik yetkinliklerine ilişkin ifadelerin olmadığı tespit edilmiştir. Güvenli Hayat ünitesinde %26 Matematiksel Yetkinlik/ Bilim ve Teknolojide Temel Yetkinlikler ve %26 Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler en çok yer alan iki yetkinlik olduğu görülmektedir. Bu üniteye Yabancı Dillerde

İletişim yetkinliğini içeren ifadeler rastlanmamıştır. Ülkemizde Hayat ünitesinde birinci sırada %50 Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler bulunurken Dijital Yetkinlik içeren ifadelerin yer almadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu ünite %4 Yabancı Dillerde İletişim yetkinliği ile ilgili ifadelerin bulunduğu tek ünedir. Doğada Hayat ünitesinde birinci sırada %37 Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler ile ilişkili ifadeler yer almaktadır. Yabancı Dillerde İletişim ve Dijital Yetkinlik içeren ifadeler yer verilmediği tespit edilmiştir.

Bütün yetkinlikleri sınıf bazında değerlendirebilmek için doküman inceleme sonucunda elde edilen veriler Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3.

İlkokul Üçüncü Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Anahtar Yetkinliklerin Dağılımı

İlkokul üçüncü sınıf hayat bilgisi ders kitabındaki yetkinliklerin dağılımına ilişkin şekil incelendiğinde yetkinlikler kitap genelinde en fazla yer alan yetkinlikten en aza doğru; %32 (190 ifade) Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler, %19 (115 ifade) Matematiksel Yetkinlik/ Bilim ve Teknolojide Temel Yetkinlikler, %19 (112 ifade) Öğrenmeyi Öğrenme, %19 (111 ifade) Anadilde İletişim, %6 (34 ifade) İnisiyatif Alma ve Girişimcilik, %3 (19 ifade) Kültürel Farkındalık ve İfade, %1 (5 ifade) Yabancı Dillerde İletişim ve %1 (5 ifade) Dijital Yetkinlik, olarak bulunduğu tespit edilmiştir.

Ünitelerde yer alan yetkinliklerle ilişkilendirilen ifadelerden bazıları ilgili yetkinlik ve geçtiği ünite belirtilerek aşağıda verilmiştir:

'Sadece "Benim adım İmad." diyebiliyordu ve ülkesinin adını söyleyebiliyordu.' (Yabancı Dillerde İletişim, Ülkemizde Hayat Ünitesi).

'Defne, okuldan eve gelince evde birçok alet ve makinenin elektrik ve su ile çalıştığını gözlemledi. Bunların dışında ısınmak için de yakıt kullanıyorlardı. Mutfakta birçok yiyecek çeşidi gözüne çarptı. Evde

kullandıkları kaynaklar için çok para harcadıklarını düşündü Akşam yemeğinden sonra artan ekmekleri fark etti.' (Matematiksel Yetkinlik/ Bilim ve Teknolojide Temel Yetkinlikler, Evimde Hayat Ünitesi).

'Yaptığı araştırmalar sonucunda nüfus artışı, ağaçların bilinçsizce kesilmesi, sanayi atıklarının çevreye bırakılması gibi olayların doğayı olumsuz etkilediğini öğrendi.' (Öğrenmeyi Öğrenme, Doğada Hayat Ünitesi).

'... Bu tür durumlarda okulda öğretmenimizden, ailemizden, çevrede tanıdıklarımızdan ve güvenlik görevlilerinden yardım istemeliyiz.' (Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler, Güvenli Hayat Ünitesi).

'Müzedeki eskiden insanların kullandıkları araç ve gereçler sergileniyordu. Eserler camkânı dolaplara konulmuştu. Bunlar topraktan, kemikten, bakırdan yapılmış eşyalardı. Bunların yanı sıra taştan yapılmış heykeller de sergileniyordu. O dönemlerde yaşamış insanların düşünce, yaşayış ve sanat anlayışları ile ilgili bilgi sahibi olduk'. (Kültürel Farkındalık ve İfade, Ülkemizde Hayat Ünitesi)..

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Hayat bilgisi ders kitaplarında 'Anadilde iletişim' yetkinliğinin sınıf düzeylerine göre dağılımı 1., 2. ve 3. sınıf hayat bilgisi ders kitaplarının her bir ünitesinde geçen metinler cümle bazında incelendiğinde; hem sınıf düzeyleri bazında, hem de üniteler bazında dengeli bir dağılım görülmemektedir.

Anadilde iletişim yetkinliğinin sınıf düzeylerine ve ünitelere göre dağılımına ilişkin sonuçlar

Günay (2011: 113) 'Anadilde iletişim' yetkinliğinin özel eğitim alanında dâhil olmak üzere en temel yetkinlik olduğunu ifade ederken tüm eğitim kademelerinde ve eğitim türlerinde temel ve dengeli dağılımı önemine dikkat çekmiştir. Tüm eğitim alanlarında öğrenciler için gereken temel becerilerinin sürekliliği ve dengeli dağılımı vurgulanmış iken bu çalışma ile ortaya çıkan 'Anadilde iletişim' yetkinliğinin sınıf düzeylerine göre ve her bir sınıf düzeyinde üniteler arası dağılımda dengeli olmaması sorun teşkil edebilir. 2015 yılı ile yoğunlaşan Milli Eğitim Ders Kitapları'nın öğretmenler tarafından yazılıyor olması ve bu kitaplardaki uzmanların yine öğretmenlik mesleği içerisinde çalışmakta olan kişilerden seçilmiş olması bu kişilerin ders kitaplarının hazırlanması durumları ile ilgili olarak eğitilmelerini ihtiyaç haline getirmiştir.

Gencil (2013: 237) yetkinlik alanlarının gerek Eğitim Fakülte'lerinde gerek ise hayat boyu öğrenme kapsamında mesleki eğitim içerisinde kazandırılmasının öğretmenlerin kaynak hazırlama ve bu kaynakları öğretim çalışmalarında kullanma, gerekirse ayarlayabilme becerileri açısından önemli olduğunu vurgulamaktadır. 'Anadilde iletişim' ve yetkinlik açısından bu

çalışmada ortaya çıkan sonuç ders kitaplarında bu yetkinliğin tam olarak ele alınmaktan ziyade bahsedilerek standartların yerine getirilme çabasına dönüştüğü söylenebilir.

Çalışmada ortaya çıkan 'Anadilde iletişim' yetkinlik durumunun ders kitaplarında dengeli d alamaması ve tam olarak örneklendirilememesi bu yetkinliğin diğer yetkinlik ve beceriler ile harmanlanmamış olması ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Kurudayıoğlu ve Çetin (2015) yaptıkları çalışmalarında anadil becerilerinin kazandırılmasında üst düzey düşünme becerileri ile ilişkilendirilmesinin önemli olduğunu ve 'Anadilde İletişim' ve yetkinlik kazandırmada eğitim etkinliklerini renklendirici ve kalıcı becerileri hizmet edeceğini ifade etmektedirler.

Otuz ve arkadaşlarının (2018: 944) yaptığı Sosyal Bilgiler Öğretim Program'larının beceri ve değerler açısından analizi adlı çalışmalarında ortaya konulan beceri ve değerlerin programlara dengeli bir şekilde dağıtılmadığı sonucu, bu çalışma ile ortaya çıkan ilkökul 1, 2 ve 3. sınıf ders kitaplarının genelde yetkinlikler, özelde 'Anadilde İletişim' yetkinliği ile ilgili ortaya çıkan sonuç ile benzerlik göstermektedir.

Yabancı dillerde iletişim yetkinliğinin sınıf düzeylerine ve ünitelere göre dağılımına ilişkin sonuçlar

Hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan 'Yabancı dillerde iletişim' yetkinliği gerek sınıf düzeyinde gerekse her sınıfta ünite düzeyinde bir ve sadece 'Ülkemizde Hayat' üniteleri (tüm sınıflarda) içerisinde ele alındığı ortaya çıkmıştır. Bu sonuç kültürel çeşitlilik ve kültürler arası etkileşim farkındalığının, bu yetkinlik alanının içinde ele alındığının göz ardı edildiğini ortaya koymaktadır.

Tıpkı 'Anadilde iletişim' yetkinliği kazanmada olduğu gibi 'Yabancı dillerde iletişim' yetkinliği kazanma durumunda da bireyde üst düzey becerilerin geliştiği bilinmektedir (Paker, 2013: 89; Bakırcı ve Kutlu, 2018: 367; Gelen, 2017: 15; Günay, 2011: 113). Kültürler arası iletişimin ve bilimin hayat bilgisi dersinin pek çok kazanımı ile ilişkilendirilmesi ve tüm üniteleri tüm sınıflar düzeyinde yayılmasının mümkün olduğunu ifade edebiliriz. Kültürler arası iletişimin yakından uzağa bilinenden bilinmeyene ve güncellik gibi ilkeler ile harmanlanıp tüm ders konularını dağıtılması sadece yabancı dilde iletişim ve yetkinliklerin gelişimi için değil tüm etkinlikler için gerekli olduğu söylenebilir (Gökmen, 2005: 69). Bu çalışma ile ortaya konan sonuç ve alan yazında daha önce ortaya konmuş olan bilgilerin örtüştüğü görülmektedir. Toprak ve Erdoğan (2012: 69) yetkinliklerin eğitim ortamlarında yapılandırmadan hazır olarak verilmesinin, kazandırılmasında etkili olmayacağını ifade etmektedirler. 'Yabancı dillerde iletişim' yetkinliğini kazanmada programların yapılandırılmasının ve disiplinler arası ilişkilerin kurulmasının önemi büyük olacaktır.

Matematikselsel yetkinlik ve bilim/ teknolojiye temel yetkinliklerin sınıf düzeylerine ve ünitelere göre dağılımına ilişkin sonuçlar

Hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan 'Matematikselsel yetkinlik ve bilim/ teknolojiye temel yetkinlikler' alanına ait bulguların kitaplarda, hem sınıf düzeyine göre hem de hem sınıf düzeyinde ünitelere göre dengeli dağıldığı söylenebilir. Bu sonuç alan yazında daha önce ortaya çıkan program değerlendirme bulgularına paralellik göstermekte olup, aynı zamanda eğitim anlayışı dikkate alındığında tahmin edilebilir bir durumdur. Sınıf öğretmenlerinin matematik ve bilimsel yetkinlik kazandırmada kaygılı oldukları bulgusu ders kitaplarının bu alandaki yetkinlikleri dengeli ve yeterince bulundurması sonuçlarının kitapların öğretmenlere ve öğrencilere rehberlik etmesi fonksiyonu açısından olumlu bir durumdur (Akkoyunlu ve Soylu, 2010: 748; Ersoy, 2008: 24). Akbaş ve Çelikkaleli (2006: 98) çalışmalarında, yetkinlikler programlarda ve kitaplarda yer alsın bile öğrenci de hayat bulacağı anlamına gelmediğini, öğretime yönelik öğretmen öz-yeterliklerin belirleyici durumda olduğunu ifade etmişlerdir. Bu çalışma sonucu ile Akbaş ve Çelikkaleli (2006: 98) tarafından yapılan çalışmanın sonucunu eklektik olarak ele alınması gerektiği iddia edilebilir.

Dijital yetkinliğin sınıf düzeylerine ve ünitelere göre dağılımına ilişkin sonuçlar

Hayat bilgisi ders kitapları 'Dijital yetkinlik' açısından incelendiğinde hem sınıf düzeyine göre hem de ünite konularına göre dengeli bir dağılımın olmadığı görülmektedir. Gerek Fatih Projesi gerekse sınıflardaki teknolojik altyapının gelişmesi, öğrencilerin sahip oldukları ve maruz kaldıkları teknolojik araçlar bu yetkinliğin ders kitaplarında ele alınışını ve yönlendirme ihtiyacını daha önemli hale getirmiştir.

Aydoğdu (2016), bilimsel süreç becerilerinin edinilmesi için teknoloji kullanımının önemini ifade etmektedir. Teknolojik yeterliklerin hayat bilgisi kitaplarına dengeli dağıtılması ile bilimsel süreç becerilerinin kazandırılmasına da yardım edecektir (Toprak ve Erdoğan, 2012: 69; Gencel, 2013: 237). Şad ve Nalçacı (2015: 177) çalışmalarında genelde öğretmenlerin (Kitap Yazım Komisyonu) kendilerini dijital yetkinlik açısından yeterli gördükleri fakat eğitim ortamlarında gerekli birçok temel teknolojik veriye sahip olmadıkları sonucu bu çalışmada ortaya çıkan dengesiz dağılımın sebeplerinden birisi olabileceği düşünülmektedir.

Öğrenmeyi öğrenme yetkinliğinin sınıf düzeylerine ve ünitelere göre dağılımına ilişkin sonuçlar

Hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan 'Öğrenmeyi öğrenme' yetkinlikleri 1 ve 2. sınıf düzeyinde benzerlik gösterirken 'Sağlıklı Hayat Ünitesi' dışında dengeli bir dağılım göstermiş, 3. sınıf düzeyinde ise yine 'Sağlıklı Hayat Ünitesi'nde sınırlı olmakla birlikte kayda değer düzeyde artmıştır. Bu durum gelişim düzeyleri dikkate alındığında ve öğrenmeyi öğrenme

özelliklerinin gelişimi açısından daha önce ortaya çıkmış olan alan yazındaki bilimsel sonuçlar ile paralellik göstermektedir.

Güneş (2016: 413) çalışmalarında Öğretim faaliyetleri ve öğrenmeyi öğrenme açısından ülke genelinde uygulanan programın dayandığı temele dikkat çekmiştir. Türkiye'de uygulanan programın yapılandırmacı anlayışa dayandığı düşünülürse ders kitaplarının hazırlanması sürecinde de yapılandırmacılığın uygulama adımlarının temel alınması gerekmektedir. Bu becerilerin kitaplarda dengeli dağılmış olması, uzun vadede ortaya çıkacak öğrenme ürünleri açısından da değerlidir.

Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinliklerin sınıf düzeylerine ve ünitelere göre dağılımına ilişkin sonuçlar

Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan 'Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler' sınıf düzeylerine göre incelendiğinde 1 ve 2. sınıfa göre 3. sınıf düzeyinde daha fazla ele alındığı, Üniteler açısından ise dengeli olarak dağılmadığı belirlenmiştir. Bu çalışma sonucu ile 2018 MEB programı konu dağılımı ve yetkinliklerin ele alınması uyusmaktadır. Turan (2018: 295) araştırmasında 2017 ve 2018 Öğretim programlarının yetkinliklere daha çok önem verdiğini ifade etmesi, bu çalışma ile ortaya çıkan hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan 'Sosyal ve vatandaşlık ile ilgili yetkinlikler'in dengeli dağıldığı ve yoğunlukla ele alındığı sonucu ile benzerlik göstermektedir. Güneş (2016: 413) İş ve sosyal yaşama etkili ve yapıcı biçimde katılma, sosyal çatışmaları çözme becerilerinin bu alanla ilişkili olduğunu ifade ederken, aynı zamanda bu yetkinliğin dersin genel amacı olarak da karşımıza çıktığı söylenebilir. Lisans düzeyinde alınan bilgilerin beceriye dönüşmemesi, kitap yazarı olarak karşımıza çıkan öğretmenlerin görev aldıkları kitap komisyonlarında bu beceriyi nicelik olarak yansıtmasalar bile nitelik ve uygulama olarak yansıtma konusunda ek verilere ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. (Güneş ve Uygun, 2016: 1).

İnisiyatif alma ve girişimcilik yetkinliğinin sınıf düzeylerine ve ünitelere göre dağılımına ilişkin sonuçlar

Hayat Bilgisi ders kitaplarında 'İnisiyatif alma ve girişimcilik' yetkinliği sınırlı düzeyde yer almıştır. Hem üniteler bazında dengeli bir dağılımın olmadığı hem de sınıf düzeylerine göre bu yetkinliğin ele alınış oranlarında farklılıklar vardır. Ekmen ve Bakar (2018: 5) Ders programlarında yetkinliklerin dengeli dağılması ve ele alınması konusunun önemli olduğu ve son yıllarda geliştirilen programlar da buna riayet edildiği bulgusu ile bu çalışmada ortaya çıkan hem ünite düzeyinde hem de sınıf düzeyinde büyük farklılıkların olduğu sonucu, programların ders kitabına dönüştürülmesi süreci ile ilgili çeşitli soruları ortaya çıkarmaktadır.

İnisiyatif alma ve girişimcilik Yetkinliği bireyi kendi aile içerisindeki rolü başta olmak üzere sosyal çevresindeki konumu olarak da desteklemektedir (Erdener ve Gül: 545, 2017; Gelen, 2017: 15). Bu çalışmada ortaya çıkan hem sınıf düzeyine hem de ünitelere göre dağılımın hayat bilgisi dersi amaçları açısından tezat teşkil ettiği söylenebilir. 'Okulumuzda Hayat' ve 'Ülkemizde Hayat' gibi genel ve kontrollü ortamlarda 'İnisiyatif alma ve girişimcilik' ile ilgili örneklerin ders kitaplarında yer alması, buna karşılık 'Evimizde Hayat', 'Doğada Hayat' gibi bağımsız ortamlarda becerilerin sergileneceği ünitelerde bu yetkinliğin işlenmemiş olması eğitim çalışmalarının yaşamın kendisi olduğu gerçeği ile örtüşmemektedir. Bu konuda Fish, Lynn ve Kim'e (2014: 25) göre ilköğretim düzeyinde inisiyatif ve girişimcilik açısından öğrencilerin gelişim özellikleri ve hazır bulunuşluğunun uygun olmadığı konusundaki yanlış inançların ve koruyucu tutumların olumsuz bir faktör olduğunu vurgulamışlardır. Oysa bu araştırmacılara göre bu dönemlerde çocukların girişimciliklerini destekleyecek ve otonomilerini güçlendirecek etkinliklere ağırlıkla yer verilmelidir.

Kültürel farkındalık ve ifade yetkinliğinin sınıf düzeylerine ve ünitelere göre dağılımına ilişkin sonuçlar

Hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan 'Kültürel farkındalık ve ifade' yetkinliğinin; sınıf düzeylerine göre dengeli dağılmadığı ve 1. sınıftan başlayarak giderek daha az ele alındığı belirlenmiştir. Ünitelere göre dağılıma baktığımızda 'Okulumuzda Hayat' ünitesinde bu yetkinliğin çok büyük oranda ele alındığı diğer ünitelerde ise sınırlı sayıda işlendiği orta çıkmıştır. Okulun yapılandırılmış ortam olduğu ve sınırlı oranda yaşam alanlarını temsil ettiği düşünülürse 'Kültürel farkındalık ve ifade' yetkinliğinin genellenmesi zor görünmektedir.

Pınarcık ve arkadaşlarının (2017: 1966) yılında yaptıkları çalışmada 'Kültürel farkındalık ve ifade' yetkinliğinin ders kitapları ve öğrencilerden ziyade öğretmenlerde gelişmiş olması ders programlarının ve kitapların yaşam bulması ve öğrencilerin okul dışı ortamlarda da bu yetkinlikleri ulaşması açısından önemli görülmektedir. Bu çalışma ile ortaya çıkan 'Okulumuzda Hayat' ünitesi dışında bu yetkinliklerin az sayıda olması durumu öğretmenlerin bu alanda yetkinliklerinin yüksek olması ile sorun olmaktan çıkabilir. Gencel (2013: 237) çalışmasında Türkçe, İngilizce, Almanca gibi dil alanında çalışan öğretmenlerin kültürel farkındalık ve ifade yetkinliğinin sınıf öğretmenlerine oranla daha yüksek olması hayat bilgisi dersinin öğretiminde anahtar role sahip sınıf öğretmenlerinin bu alanda geliştirilmesi ihtiyacını işaret etmektedir.

Hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan metinler Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi kapsamında incelendiğinde 8 anahtar yetkinliğin kitapların tamamında bulunduğu ancak, dağılımının üniteler arasında dengeli olmadığı tespit edilmiştir. Bu da ünitelerin bazı yetkinlikleri kazandıracak yapıda olmadığı bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlarına göre yabancı dillerde iletişim yetkinliğinin

ve dijital yetkinliğin ünitelerde çok düşük düzeyde yer aldığı, hatta bazı ünitelerde hiç yer almadığı sonucuna ulaşılmıştır. İnisiyatif alma ve girişimcilik yetkinliğini ise doğrudan karşılayacak metinlere ve metin içi ifadelerle az rastlanmakla birlikte bu yetkinliği karşılayacağı düşünülen dolaylı ifadelerle daha çok yer verildiği görülmüştür.

Araştırmanın sonuçlarından yola çıkarak aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

1. Milli Eğitim bünyesinde çalışan ve ders kitabı yazım komisyonlarında bulunan öğretmenlere (yazar, editör, uzman) yetkinlikler konusunda eğitimler düzenlenebilir.
2. Hayat Bilgisi ders kitaplarında öğrencilerin gelişimsel seviyeleri dikkate alınarak tüm yetkinliklere dengeli bir şekilde yer verilebilir.
3. Kitap komisyonlarında görevli uzmanlara yapılandırmacı öğrenme ve ders kitaplarında içerik ile ilişkilendirme ile ilgili eğitimler verilebilir.
4. Farklı ders kitaplarında yetkinliklere ne kadar yerildiğine ilişkin araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, A., & Çelikkaleli, Ö. (2006). Sınıf öğretmeni adaylarının fen öğretimi öz-yeterlik inançlarının cinsiyet, öğrenim türü ve üniversitelerine göre incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 98-110.
- Akkoyunlu, B., & Soylu, Y. (2010). Öğretmenlerin sayısal yetkinlikleri üzerine bir çalışma. *Türk Kütüphaneciliği*, 24(4), 748-768.
- Akyol, H. (1999). Bilgi vermeye dayalı metinler ve öğretimi. *Çağdaş Eğitim*, 4, 253-256.
- Aydoğdu, B. (2006). *İlköğretim fen ve teknoloji dersinde bilimsel süreç becerilerini etkileyen değişkenlerin belirlenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Bağcı, E. (2011). Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde Türkiye'de yaşam boyu eğitim politikaları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2), 139-173.
- Bakırcı, H., & Kutlu, E. (2018). Fen bilimleri öğretmenlerinin FETEMM yaklaşımı hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 9(2), 367-389.
- Benavot, A. (2011). Improving the provision of quality education: Perspectives from textbook research. *Journal of International Cooperation in Education*, 14(2), 1-16.
- Bogdan, R. C., & Biklen, S. K. (1998). *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods*. Boston: Allyn and Bacon.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E. Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., & Demirel F. (2012) *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Ceyhan, E., & Yiğit, B. (2005). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Cinkılıç, E. (2010). *Ortaöğretim 9. Sınıf tarih ders kitapları ile ilköğretim 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan tarih ünitelerindeki görsel malzeme sunumunun karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Erdener, M. A., & Ö. Gül. (2017). İlkokul öğretmenlerinin yaşam boyu öğrenmeye ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 11(2), 545-563.
- Erkmen, N. (1996). Çağdaş bir ders kitabı nasıl olmalı? Ders kitabını mükemmel yapan nitelikler. H. Coşkun, İ. Kaya, J. Kuglin. (Ed.), *Türkiye ve Almanya'da İlköğretim Ders Kitapları*, (37-46). Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- European Commission. (2000). *Commission staff working paper: A memorandum on lifelong learning*. Brussels.
- European Parliament and the Council of Europe. (2006). Action programme in the field of lifelong learning (2004-2006). *Official Journal of the European Union L* (327): 45–68.
- Fish, Lynn A. ve Kim, Ji-Hee (2014). Mylink face: Teaching Social Entrepreneurship. *The BRC Academy Journal of Business*, 4(1), 23-40.
- Fraenkel J.R., & Wallen, N.E (2006). *How to design and evaluate research in education*. New York: McGraw-Hill.
- Gelen, İ. (2017). P21-program ve öğretimde 21. yüzyıl beceri çerçeveleri (ABD uygulamaları). *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 15-29.
- Gencel, İ. E. (2013). Öğretmen adaylarının yaşam boyu öğrenme yeterliklerine yönelik algıları. *Eğitim ve Bilim*, 38(170), 237-252.
- Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş* (2. Baskı). A. Ersoy, P. Yalçınoğlu, Çev. Ed. A. Ersoy, P. Yalçınoğlu). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gözübüyük Tamer, M. (2013). Yaşam boyu öğrenme için ulusal yeterlilikler, çerçevesi: Avrupa ve Türkiye örneği. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 3(5), 43-54.
- Günay D. (2011) Türk yükseköğretiminin yeniden yapılandırılması bağlamında sorunlar, eğilimler, ilkeler ve öneriler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(3), 113-121.
- Güneş, F. (2016). Öğretmen yetiştirme yaklaşım ve modelleri. *Journal of Kirsehir Education Faculty*, 17(3), 413-35.
- Güneş, F., & Uygun, T. (2016). Öğretmen yetiştirmede beceri uyumsuzluğu. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 1-14.
- Kab, İ. (2012). *Türkiye'deki sosyal bilgiler ders kitaplarının Almanya'daki tarih, coğrafya ve vatandaşlık eğitimi ders kitaplarıyla karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Kabapınar, Y. (2009). Yeni öğrenme anlayışının ışığında sosyal bilgiler ders kitapları. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi, Demokratik Vatandaşlık Eğitimi* (1.Baskı), (367-401). Ankara: Pegem Akademi.
- Küçükahmet, L. (2004). Eğitim programlarında ders kitabının yeri. L. Küçükahmet (Ed.), *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu* (ss. 2-16). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kurudayıoğlu, M., ve Çetin, Ö. (2015). Temel beceriler ve Türkçe öğretimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(3), 1-19.
- Luborsky, M. R., & Rubinstein, R. L. (1995). Sampling in qualitative research: Rationale, issues, and methods. *Research on Aging*, 17(1), 89-113.
- Mataheru, W., Huwaa, N. C., & Matitaputty, C. (2020, January). The Development of textbook based on constructivism in the basic mathematical concept course. *Journal of Physics: Conference Series*, 1429(1), p. 012006.
- MEB (2009b). *Türkiye hayat boyu öğrenme strateji belgesi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (2014). *Türkiye hayat boyu öğrenme strateji belgesi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (2018). *İlköğretim 1. 2. ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Mesleki Yeterlik Kurumu (2015). *Türkiye yeterlikler çerçevesi*. Ankara.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expveed sourcebook*. (2nd Edition). California: SAGE Publications.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2005). *İlköğretim 1. 2. ve 3. sınıflar Hayat Bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Otuz, B., Görkaş-Kayabaşı, B., ve Ekici, G. (2018). 2017 Sosyal bilgiler dersi öğretim programı beceri ve değerlerinin anahtar yetkinlikler açısından analizi. *Journal of Theoretical Educational Science/Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 11(4), 944-72.
- Paker, T. (2012). Türkiye'de neden yabancı dil (İngilizce) öğretemiyoruz ve neden öğrencilerimiz iletişim kurabilecek düzeyde İngilizce öğrenemiyor? *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 89-94.
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods integrating theory and practice (Fourth Edition)*. Sage Publications, Thousand Oaks, CA.
- Pınarcık, Ö., Danacı, M. Ö., Deniz, M. E., & Eran, N. (2016). Okul öncesi öğretmenlerinin yaşam boyu öğrenme yeterliklerine yönelik algıları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16, 1966-1983.
- Pingel, F. (2010). *UNESCO guidebook on textbook research and textbook revision*. Braunschweig: UNESCO.

- Tokcan, H. (2005). Sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitapları ünite değerlendirme sorularının sosyal bilgiler programına göre kapsam geçerliği ve Bloom'un bilişsel alan taksonomisine göre analizi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(1-2), 79-100.
- Topkaya, Y., & Tokcan, H. (2013). Sosyal bilgiler öğretim programının belirlediği değerlerin 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımaya düzeylerinin karşılaştırılması. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(10), 33-43.
- Turan, R. (2018). 2017 İlkokul ve ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programı üzerine genel bir değerlendirme. *Diyalektolog, Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 19; 295-328.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H., (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yin, R. (1994). *Case study research: Design and methods (2nd ed.)*. Beverly Hills, CA: Sage Publishing.